

elementaren in ne prenese tehtnejše razumske analize. V tem pa je tudi formalna slabost pričujočih novel. Njihova čustvena in miselna kompozicija ni uravnotežena v enovit stilni organizem. Kjer je intelektualna kontrola kolikor toliko posegla v preveliko bujnost izraza in skušala pripoved racionalizirati, je Vuga dosegel najpomembnejše uspehe (n. pr. *S srajco rojeni*, *Pèsarica*). Seveda je tudi v teh tekstih pripoved še daleč od tiste zgoščenosti, ob kateri bi lahko govorili o lapidarnosti pisateljevega izraza.

V Vugovih novelah je pripoved pogosto asociativna, taki so tudi nekateri dialogi (n. pr. *Kadar na reki listje umira*). Zaradi pomanjkljive fabule pa je premalo organizirana, zato marsikje ne doseže pravega učinka. V skladu s svojo apriorno neangažiranostjo je Vuga tudi v svoji govorici kar se da nenavaden. Pri tem si največkrat pomaga s precej zavito sintakso, ki je v naši literarni praksi dokaj neobičajna. Njegov jezik je sunkovit, malone reportažen, v opisih natrpan z mnogimi nenavadnimi podobami, poln pomanjševalnic, arhaizmov ali celo skovank. Zaradi množice provincializmov, ki večinoma uspešno podčrtujejo ambient, v katerem teče dogajanje, je knjigi dodan majhen slovar.

Račke po reki plavajo je po mladinski povesti *Škorenjček Matevžek* in krajšem romanu *Veter nima cest* Vugova tretja samostojna knjiga. V njej zbrane novele so v sodobni slovenski literaturi brez dvoma obrozen pojav, ki ga označuje nenavaden, ekskluziven duhovni sistem, v mejah katerega je težko najti pravi umetniško tvorni stik z resničnostjo. Zaradi svoje pretežno dekorativne narave knjiga zvečine ne prepriča, čeprav daje na posameznih mestih slutiti, da gre za psihološko pomembne konflikte, ki so brez dvoma vredni pisateljskega peresa.

Saša Vuga je temperamenten pisec z visoko jezikovno šolo, vendar, kot se je pokazalo, blesteč jezikovni aparat še ni dovolj za ustvarjanje umetniško pomembne proze. V vsaki resnični literaturi se mora bolj ali manj izrazito zrealiti tudi avtorjevo elementarno doživetje, prav tega pa pri Vugi večidel pogrešamo.

Niko Grafenauer

BOGDANOVIČEVI ESEJI IN KRITIKE

Za moderne je postala srbska literarna kritika samostojna zvrst. Njeni tvorci — Bogdan Popović, Jovan Skerlić in Isidora Sekulić — so bili priznane avtoritete, ki so se izšolale pri Francozih 19. stoletja. Od njih so prevzeli dvoje najizrazitejših, a v osnovi nasprotujočih si sestavin: zgodovinsko-pozitivistično in impresionistično. Za vse predstavnike veljajo tudi splošne ugotovitve: da razodevajo namreč njihove analize literarnih del pronicljivost, osebno prizadetost in prepričljivost, da so temperamentni in bojevit, da so pisali v lepem jeziku in da so uporabljali v glavnem realistična merila in bili zato marsikdaj krivični do nekaterih pojavov in osebnosti. V oblikovno dognanih delih se kaže specifična družbena problematika tedanje Srbije, ta pa je vplivala in soodločala o podobi kritike in literature nasploh. Te opredelitve veljajo tudi za dediča te kritične smeri, za Milana Bogdanovića, ki je kot Skerličev nadaljevalec zlahka našel tla med obema vojnama, ko sta bili socialna in politična problematika itak v ospredju v družbi in umetnosti.

Milan Bogdanovič — v začetku tega leta je praznoval svojo sedemdesetletnico — je s kritikami in esei vseskozi spremljal sodobno literarno ustvarjanje, največ v Srbiji, ustavil pa se je tudi pri najpomembnejših literarnih dogodkih in osebnostih 19. stoletja. Pričujoči izbor* tudi tako predstavlja Bogdanoviča slovenskemu občinstvu; dodana pa sta mu dva priložnostna zapisa o Cankarju in Župančiču, ki sta površinska in enostranska. Za slovensko literarno zgodovino sta nepomembna, za občinstvo, kateremu sta bila prvotno namenjena, pa le informativna. V knjigi sta odveč, ker rušita njeno enotnost in ker sta nasilno vstavljena med mnogo kvalitetnejša dela. Oznaka o avtorjevem življenju in delu je napisal Božidar Borko, ki je ob Bogdanoviču poudaril vlogo umetnosti in kritike v današnjem času. Izbor nas vodi v Bogdanovičev miselni svet, v njegova teoretična razmišljanja in estetska vrednotenja. V esejih in kritikah se srečujemo z domislicami in s širokim znanjem, s katerim je ujel utrip literarne in kulturne atmosfere časa; ta ugotovitev pa kaže na to, da je avtor tenkočuten literarni zapisovavec. Svoj kritični *credo* je Bogdanovič povedal v temle stavku: »Spričo tega, da noben življenjski zakon ni večen, se tudi kánoni umetnosti ne morejo določiti za vse večne čase in vse razmere; umetnost, ki poteka od ljudi in je njim namenjena, tudi nima nikakega smisla in opravičila, če se oddaljuje od človeške smotrnosti« (str. 45). Za to umetnost, ki naj bo po njem glasnica vsega, kar je naprednega s stališča dialektičnega materializma, si je ustvaril merilo: »Ne iti v abstrakcijo, ampak v stvarnost« (str. 45). Ta nazor mu večkrat premočno potisne v ospredje sociološke sestavine, ki mestoma poenostavijo posamezne probleme, medtem ko impresionistični ekskurzi kljub iskrivosti kdaj pa kdaj omajejo trdnost izvajanj. Vse teoretične postavke Bogdanovič prilagaja literarnim pojavom in osebnostim, ki jih ocenjuje z omenjenega stališča.

Menda se godi danes literarni kritiki še slabše kot poeziji: ima zelo ozek krog brancev, občutno ožjega, kot je bil tisti, za katerega je pisal Bogdanovič in za katerega je razvozlaval zagonetne odnose med umetnikom, kritikom in občinstvom. V Bogdanovičevi najplodnejši dobi je imela kritika še revolucionarne posledice; morda je mimo nedvomnih kvalitet, ki jih izpričuje ta knjiga, njena vrednost tudi v tem, da opozarja na ton, ki ga je ta zvrst literature imela, a si ga danes še ni uspela izbojevati.

Stanko Šimenc

* Milan Bogdanovič: Esei in kritike. Izbral, uredil in izbor napisal Božidar Borko. Prevedli: Božidar Borko, Neža Maurer, Tone Potokar. Opremila: Jakica Accetto. 280 str. 8°. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1961.